

Восенню на разгляд у Палату прадстаўнікоў павінны патрапіць папраўкі ў Закон аб аўтарскім праве. Мы ўжо распавядалі, якія пытанні паўсталі перад распрацоўшчыкамі змяненняў і дапаўненняў ("К" №19). Сярод найбольш дыскусійных — розгалас вакол дагаварных адносін. У заканадаўства прапануецца ўвесці спрощаны механізм заключэння ліцэнзійнага дагавору па прынцыпе адкрытых ліцэнзій. Паспрабуем разабрацца, у чым іх асноўныя прынцыпы, як яны дзейнічаюць і ці запатрабавана гэтая форма ў рэаліях Беларусі.

грамадства, станавіліся "піраты". Успомнім 1990-я, калі нашым афіцыйным пракатчыкам не хапала грошай на атрыманне правоў на паказ замежных блокбастараў. Каб не развалы з касетамі, ці змаглі б нашыя творцы пабачыць дасягненні сусветнага кінематографа, а пасля пераасэнсаваць і зрабіць на базе гэтага досведу свой унікальны культурны прадукт? Аднак піраты дзейнічаюць па-за межамі права, а адкрытыя ліцэнзіі дазваляюць цывілізаваным шляхам адкрыць доступ да ведаў тым, хто не мае фінансавай магчымасці іх набыць.

Настасся ПАНКРАТАВА

Моднае ці карыснае?

На вясновым "круглым stole" ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, што быў прысвечаны, у тым ліку, і пытанню публічных дагавораў, начальнік Цэнтра па калектыўным кіраванні маёмаснымі правамі Нацыянальнага цэнтра інтэлектуальнай уласнасці Аляксей Бічурын зазначыў, што лічыць тэму адкрытых ліцэнзій хутчэй моднай, чым злабадзённай. Тым не менш, ужо ўлетку Пастаянная камісія Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь па адукацыі, навучы, культуры і сацыяльным развіццям публічна аб'явіла, што ў беларускае заканадаўства аб аўтарскім праве плануецца ўвесці адкрытыя ліцэнзіі Creative Commons.

У чым сутнасць саміх ліцэнзій і іх прававых інструментаў? Яны даюць магчымасць і асобнаму аўтару, і буйной кампаніі з дапамогай стандартызаваных дагавораў хутка і лёгка выдаць дазвол на выкарыстанне твора на сваіх умовах неабмежаванай колькасці людзей. Такім чынам, Creative Commons вызваляюць карыстальнікаў кантэнта ад шматлікіх абмежаванняў, прадугледжаных класічным законам аб аўтарскім праве, але пакідаюць у прававых межах, не дазваляючы выдаваць чужы твор за свой.

Зручнасць такой сістэмы хутка зразумела інтэрнэт-супольнасць. У сеціве безупынна капіруюць, распаўсюджваюць, рэдагуюць, мікшыруюць і бяруць за аснову кантэнт, які віруе ў анлайн-прасторах. Са з'яўленнем адкрытых ліцэнзій усё гэта можна рабіць, не баючыся атрымаць судовую позову ад пакрыўджанага аўтара: Creative Commons уводзіць тэрыторыю дзейнасці ў прававое рэчышча.

У свеце Creative Commons сталі папулярныя за пачатку бягучага стагоддзя. За 10 гадоў існавання гэтай некамерцыйнай арганізацыі да яе далучыліся больш за 100 аб'яднанняў у розных частках планеты. Напрыканцы 2012 года філіял Creative Commons з'явіўся і ў Беларусі. Спікеры аб'яднання актыўна выступаюць у рэгіёнах, ладзяць у навучальных установах і бібліятэках лекцыі і воркшопы,

каб падзяліцца з ахвочымі людзьмі досведам і дапамагчы ім перавесці свае намаганні ў практычны аспект.

Каб не ператварыцца ў маніпуляванне...

Чаму з'явіўся цэлы пласт людзей, незадаволеных кла-

Манетызаваць бясплатны дазвол

Уласна, я заўсёды ўспрымала заканадаўства, датычнае

Аддаць усё...

Дзе баланс паміж культурнымі правамі чалавека і манаполіяй аўтара?

січным аўтарскім правам? Часам абарона правоў аднаго зацікаўленага боку можа перакрыць доступ да новых ведаў, найноўшых тэхналогій усім тым, хто не мае сродкаў — і размова тут часцей за ўсё ідзе не пра пад'ёмныя сярэднястатэстычнаму чалавеку сумы — каб набыць гэтую прарыўную інфармацыю. Кардынатар беларускага філіяла некамерцыйнай арганізацыі Creative Commons Міхаіл Воўчак гаворыць, што аўтарскае права ва ўсіх замежных падручніках трактуецца, як манаполія:

— За мяжой яно ўсё часцей становіцца інструментам вялікіх бізнесаў. Вакол яго круцяцца інтарэсы карпарацый, крэатыўных індустрыяў, дыстрыб'ютараў, прамоўтараў: яны зацікаўлены ў тым, каб заваёўваць новыя рынкі, абмяжоўваючы доступ да іх астатнім. Насамрэч для грамадства такая культурная манаполія хутчэй шкодная, бо змяншае разнастайнасць прадукту. Калі вялікі брэнд прасоўвае адно свае інтарэсы і засуджае тых, хто пасягае на яго нішу, узнікае эфект замарожвання: патэнцыйныя творцы вырашаюць лепш не рабіць увогуле, чым нешта вынайсці, а потым мець са сваім творам непрыемнасці ад больш моцных ўдзельнікаў рынку. Але ці магчымы прагрэс і стварэнне ўнікальнага прадукту, калі кожны новы крок трапляе пад забарону?

Парадаксальна, аднак час ад часу праваднікамі тэхналогій, якія яшчэ не засвоіла большасць

інтэлектуальнай маёмасці, як інструмент дапамогі аўтару, не ў апошнюю чаргу — дапамогі фінансавай. Няма чаго хаваць: нашыя творцы — пісьменнікі, кампазітары, рэжысёры, мастакі і іншыя высока паважаныя людзі, сярод якіх няма людзей і заслужаных — не шыкуюць. Аўтарскія адлічэнні даюць не так многа грошай, як таго, можа, і хацелася б, але фінансава падтрымліваюць і стымулююць на далейшую творчасць. Механізм адкрытых ліцэнзій прадугледжвае, што ўзяць нечы твор як у асабістых, так і ў камерцыйных мэтах (тут усё будзе залежыць ад тыпу ліцэнзіі) можна за дарма — карыстальнік толькі павінен указаць імя аўтара ці крыніцу, адкуль узяты матэрыял. У гэтым месцы напрошваецца пытанне: за кошт чаго тады існаваць аўтару?

Міхаіл Воўчак запэўнівае, што на кантэнце з адкрытым доступам таксама можна зарабляць, толькі крыніца фінансавання будзе нязвычайна для большасці:

— Сучасныя тэхналогіі даюць аўтару магчымасць стварыць вакол сябе кам'юніці, якое будзе купляць усё звязанае з ім: выданні з аўтографам, білеты на вечарыну з яго ўдзелам, уваходныя на яго лекцыі, семінары, трэнінгі. Успомніце хаця б, які натоўп не так даўно сабраў малады блогер: бясплатны кантэнт даў яму некалькі тысяч прыхільнікаў, а высокі паказчык праглядаў — добрыя рэкламныя кантракты. Адносіны з аўдыторыяй павінны бы-

давацца на даверы. Многія з прагрэсіўных папулярных пісьменнікаў выкладаюць у вольны доступ свае кнігі, хаця іх налад яшчэ ляжыць у кнігарнях. Такі творца дакладна ведае: сённяшні анлайн-чытач заўтра пойдзе ў краму і набудзе дватры асобнікі — для хатняй бібліятэкі і ў падарунак сябрам. Гэта вельмі важны момант, каб пераасэнсаваць правілы вядзення бізнесу і стаўленне гандляроў аўтарскім кантэнтам да людзей.

Да слова, беларускі філіял Creative Commons ужо распрацаваў серыю лекцый на гэтую тэму, каб дапамагчы суайчыннікам разабрацца, як можна творчыя планы паставіць на эканамічныя рэйкі.

тэрміна існавання аўтарскага права. Айчынныя законатворцы хочучь ўвесці пяцігадовае дзеянне ліцэнзіі (пад новаўвядзенне не падпадуць камп'ютарныя праграмы і базы даных). Іншымі словамі, калі аўтар у дамоў не пазначыць іншы тэрмін, па змоўчванні праз пяць гадоў ліцэнзія анулюецца.

— Гэты нюанс можа стаць сапраўднай пасткай і ўнесці хаос у інтэрнэт-прасторы, — хвалюецца Міхаіл Воўчак. — Прывядзём такі прыклад: хтосьці уманціруе кадры з фільма ў відэакалаж, а праз пяць гадоў праваўладальнік пачне патрабаваць з яго аўтарскія адлічэнні.

Яшчэ адно пажаданне законатворцаў, не прадугледжвае

недапрацоўкі, якія ўжо бачныя тым, хто шчыльна займаецца на практыцы аўтарскім правам. У новых папраўках пакуль ніяк не ўлічаны так званыя сіроцкія творы: штодзённая ў сеціве ствараецца безліч файлаў, аўтар якіх невядомы або не адгукаецца. Няма ў асноватворным дакуменце і правіл па алічбоўцы кнігі, аўтар якой, напрыклад, знік немаведама куды: колькі трэба шукаць яго перад тым, як з'явіцца магчымасць легальна зрабіць электронны аналаг такога твора?

Сёлета Беларусь вырашыла далучыцца да маракешскага дагавору, які тычыцца людзей з абмежаванымі магчымасцямі ўспрыняцця друкаванай інфармацыі і прадугледжвае

каб атрымаць больш

пашырэнне выпадкаў, калі ім дазволена бязвыплатнае выкарыстанне аб'ектаў аўтарскага права. Аднак візаві засмучаны, што ў сённяшніх праўках фігуруе вельмі значнае абмежаванне: твор павінен быць у месцы і фармаце, закрытымі для шырокага доступу.

— Тады як да яго дабярэцца той самы чалавек з паслабленым зрокам? — задаецца ён пытаннем. — Хочацца верыць, што ў канчатковым варыянце законатворцы прапішуць дакладны алгарытм правапрымянення гэтага артыкулу.

Падобных пытанняў шмат, а часу, каб выверыць усе нюансы, складзі сапраўды прадуманы дакумент, які б прадугледжваў магчымыя варыянты развіцця падзей, застаецца ўсё менш. Мой суразмоўца каментуе сітуацыю такім чынам:

— Хацелася б, каб усё ўлічылі сёлета, бо невядома, калі наступны раз будуць удакладняць заканадаўства. І ёсць небяспека, што мы адстанем ад перадавых дзяржаў. Тым болей, у XXI стагоддзі крэатыўны кантэнт становіцца вядучым ў эканоміцы, і важна не заставацца ў баку ад сусветных тэндэнцый. У тым ліку — на заканадаўчым узроўні.

Змены. Рэальныя і пажаданыя

Адкрытыя ліцэнзіі дазваляюць аўтарам распараджацца сучаснымі тэхналогіямі на сваю карысць. Спдар Міхаіл задаволены, што нарматыўныя дакументы неўзабаве пачнуць ўлічваць тыя прыцыпы, якія ўжо існуюць у грамадстве. Але яго насцярожвае факт, што прызнаны ў свеце механізм дзеяння адкрытых ліцэнзій у беларускім варыянце можа прыняць усечаны выгляд. Каардынатар нагадвае: у арыгінальным пагадненні Creative Commons пазначана, што гэтая ліцэнзія дзейнічае на працягу ўсяго

нае традыцыйным пагадненнем Creative Commons — даць магчымасць аўтару адклікаць адкрытую ліцэнзію. Па меркаванні спадара Міхаіла, добрае на першы погляд памкненне можа стаць нагодай для маніпуляцый:

— Неабароненымі ізноў апынуцца карыстальнікі: яны могуць сумленна спажываць кантэнт з пазнакай адкрытай ліцэнзіі на тэрмін існавання аўтарскага права, а праз 10—20 гадоў стваральнік раптам адкліча ліцэнзію. У такім выпадку без судовых разбораў не абыдзеца... Усё ж закон павінен забяспечваць устойлівасць, а не становіцца інструментам для маніпуляцый. Суразмоўца пералічвае